

יחסי ישראל ומצרים: אינטרסים, בריתות ושיפוט דתי / יוסי אליצור

1. ריה"ל, ספר הכוזרי (ב', לו):

"אמר החבר: כי ישראל באומות הם בבחינת הלב באברים, שהוא כְּבֵד חֲלָאִים מכולם ורב בריאות מכולם."

2. יוסף בן מתתיהו, תולדות מלחמת היהודים עם הרומאים (תרגום ד"ר י. נ. שמחוני), ספר שביעי, פרק שמיני, ו:

"הוי אנשים גיבורי-החיל! הן מני אז קבלנו עלינו לבלתי עבוד את הרומאים, וגם לא אדונים אחרים, זולתי את א-להים לבדו, כי רק הוא מושל האדם באמת ובצדק. והנה הגיעה השעה המְצֻנָה עלינו להשלים בפועל-כפינו את משאת-נפשנו ואל נַעֲטָה בשעה הזאת קלון עלינו. ואחרי אשר בחלה נפשנו **בעבדות שאין בה סכנה**, לא נבחר לנו הפעם חיי-עבדות עם שפטים נוראים – והן זה יהיה חלקנו מאת הרומאים, אם ניפול חיים בידם. כי הנה אנחנו היינו הראשונים להרים יד בהם, ואנחנו נשארנו האחרונים להילחם אתם.

3. יוסף בן מתתיהו, קדמוניות היהודים (תרגום: אברהם שליט) ספר י"ח, א ו-23:

מנהיגה של הכת הפילוסופית הרביעית נעשה יהודה הגלילי. בכל שאר הדברים היא מסכימה לדעתם של הפרושים, אבל אהבת החירות שאין לנצחה מצויה באנשי (הכת הזאת). והם חושבים את הא-להים לבדו למנהיגם ולריבונם. נקל להם לקבל על עצמם (כל) מיני מיתות משונות ומעשי נקמה בקרוביהם וידידיהם (ובלבד) שלא לכנות שום אדם בשם אדון.

4. יוסף בן מתתיהו, תולדות מלחמת היהודים עם הרומאים (תרגום ד"ר י. נ. שמחוני), ספר שביעי, פרק עשירי, א [=חיסול הסיקריים במצרים ע"י הרומאים]:

"... וכל רואיהם תמהו ונבהלו על כוח סבלם הכביר ועל תכונת רוחם, אשר האחד יקרא לה בשם מרי שיגעון והשני בשם עיזוז אמונה. כי מעניהם התחפמו להביא עליהם כל מיני יסורים נוראים וקרעו את בשרם לגזרים, בדרשם מהם רק אחת – כי יודו במו פיהם, אשר הם מקבלים עליהם את עול מלכות הקיסר, ובכליזאת לא נכנע לבם, ואיש לא הוציא הגה מפיו, כי-אם כלם התחזקו בדעתם והתגברו על יסוריהם הנוראים, כאילו לא חשו את מכאובי בשרם, וכמעט בשמחת נפש קבלו את ענוייהם ואת להט-האש. ועוד יותר הפו הנערים הצעירים את כל רואיהם בתימהון, כי גם מהם לא נכנע אף אחד לבטא בשפתיו, כי הקיסר אדון לו. ככה ניצח עז הרוח את ריפיון הבשר!"

5. מנחם שטרן, מחקרים בתולדות ישראל בימי הבית השני, ירושלים תשס"ה, עמ' 334-337:

רעיון האדנות הבלעדית של האלוהים והנכונות לשאת כל סבל ובלבד שלא להכיר באדנותו של הקיסר הרומי הוא שמאפיין את אנשי 'הפילוסופיה הרביעית' מראשית צמיחתה ועד יום ההתאבדות במצדה
...אם נפרש לאור האמור גם את מעשה ההתאבדות ההמונית במצדה, הרי שנגיע למסקנה שמעשה ההתאבדות היה לא רק ביטוי ליאוש עמוק ולחשש מפני גורל הנופלים בשבי הרומאים – מוות עם יסורים לרוב הגברים או לכולם, וחיי חרפה למי שישאר בחיים מהנשים והילדים, כי אם גם לרתיעה מפני מצב שבו יועמדו בניסיון לעבור על היסוד המקודש של השקפת העולם שלהם, של **אמונתם הדתית שאין להכיר בקיסר כבאדון**. עיקרון זה היה בעיניהם בבחינת **יהרג ולא יעבור**... בהעלאת עקרון אי ההכרה בשלטון הנוכרי למעלת עיקרון דתי מקודש שעליו נהגים ולא עוברים, היו בעלי 'הפילוסופיה הרביעית' יחידים ומיוחדים בתולדות ישראל. המשך התפשטותו של עיקרון זה היה מונע מציאת איזה שהוא *modus vivendi* עם הקיסרות הרומית או עם כל שלטון אחר בזמן העתיק ולאחריו. כידוע ויתרה הקיסרות ליהודים בלבד בעניין פולחן הקיסר. במקום פולחן הקיסר באו הקורבנות במקדש לשלום הקיסר. **אולם לא היתה כל אפשרות לפשרה עם עיקרון 'הפילוסופיה הרביעית', כי אם על ידי עצם הוויתור על השלטון.**

ימי עיון בתנ"ך תשפ"ו

6. בבלי כתובת קי"ב:

"תנו רבנן: לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה גוים, ואל ידור בחוצה לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה. שנאמר: 'לתת לכם את ארץ כנען - להיות לכם לא-להים' (ויקרא כ"ה, לח). וכל שאינו דר בארץ אין לו אלוה? - אלא לומר לה: כל הדר בחוצה לארץ כאילו עובד עבודה זרה. וכן בדוד הוא אומר: 'כי גרשני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לה עבוד א-להים אחרים' (שמו"א כ"ו, יט) - וכי מי אמר לו לדוד לה עבוד א-להים אחרים? - אלא לומר לה: כל הדר בחוצה לארץ כאילו עובד עבודה זרה.

7. בבלי, עבודה זרה ח, ע"א:

"תניא: רבי ישמעאל אומר ישראל שבחוצה לארץ עובדי עבודת כוכבים בטהרה הן. כיצד? עובד כוכבים שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו, אע"פ שאוכלין משלהן ושותין משלהן ושמשן שלהן עומד לפניהם, מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים שנאמר (שמות ל"ד, טו) 'וקרא לך ואכלת מזבח'. ואימא עד דאכיל? אמר רבא: אם כן נימא קרא ואכלת מזבח, מאי 'וקרא לך' - משעת קריאה."

8. ירושלמי סוכה פ"ה ה"א:

תני רבי שמעון בן יוחי. בשלשה מקומות הוזקרו ישראל שלא לשוב ארץ מצרים. [שנאמר] כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם. ויי אמר לכם לא תוסיפו לשוב בדרך הזה עוד. והשיבך יי מצרים באניות. ובשלשתן חזרו ובשלשתן נפלו. אחת בימי סנחריב מלך אשור. [שנאמר] הוי הירדנים מצרים לעזרה. מה קתיב בתריה. ומצרים אדם ולא אל וסוסייהם בשר וגו'. ואחת בימי יוחנן בן קרח. והיתה החרב אשר אתם יריאים ממנה שם תשיג אתכם וגו'. ואחת בימי טרוגיינוס הרשע. נולד לו בן בתשעה באב והיו מתעניין. מת בתו בחנוכה והדליקו נירות. שלחה אשתו ואמרה לו. עד שאת מכבש את הבכורים בוא וכביש את היהודים שמרדו בה....

9. רמב"ם הלכות מלכים ה', ז-ח:

"ומתיר לשכן בכל העולם חוץ מארץ מצרים. מן היום הגדול ועד המערב ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה כנגד ארץ כוש וכנגד המדבר. הכל אסור להתישב בה. בשלשה מקומות הזהירה תורה שלא לשוב למצרים. שנאמר (דברים יז טז) 'לא תספון לשוב בדרך הזה עוד'. (דברים כח סח) 'לא תסיף עוד לראתה'. (שמות יד יג) 'לא תספו לראתם עוד עד עולם'. ואלקסנדריוס בלל האסור. מתיר לחזור לארץ מצרים לסחורה ולפרקמטיא. ולכבש ארצות אחרות. ואין אסור אלא להשתקע שם. ואין לזקין על לאו זה. שבעת הפניסה מתיר הוא. ואם יחשב לישב ולהשתקע שם אין בו מעשה. ויראה לי שאם כבש ארץ מצרים מלך ישראל על פי בית דין שהיא מתרת. ולא הזהירה אלא לשוב לה יחידים או לשכן בה והיא ביד עכו"ם מפני שמעשיה מקלקלין יותר מכל הארצות. שנאמר (ויקרא יח ג) 'כמעשה ארץ מצרים'."

10. רמב"ן דברים י"ז, טז (פרשת המלך):

"...לא ירבה לו סוסים - אלא כדי מרכבתו כדי שלא ישיב את העם מצרימה שהסוסים באים משם שנאמר (מל"א י', כט) 'ותעלה ותצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף' - לשון רש"י. והוקשה לי בזה כי אמרו בירושלמי בסוף סנהדרין (סוף פ"י) 'לישיבה אי אתה חוזר אבל אתה חוזר לסחורה לפרקמטיא ולכבוש הארץ', ואם ישלח המלך ויקנה משם הסוסים והרכב - סחורה היא זו, ומותר. ויתכן שדרך הכתוב כי הזהיר 'לא ירבה לו סוסים' אפילו מארצו ומארץ שנער או בדרך סחורה המותרת, שלא יבטח 'על רכבו כי רב ועל פרשיו כי עצמו מאוד' (עפ"י ישעיהו ל"א, א) אבל יהיה מבטחו בשם א-להיו."